Przystanek historia

https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/129774,Biskup-robotnikow-Herbert-Bednorz-19081989.html

Piesza pielgrzymka mężczyzn w Piekarach Śląskich 27 V1973 r. – powitanie hierarchów: metropolity krakowskiego Karola Wojtyły i biskupa katowickiego Herberta Bednorza (fot. z zasobu IPN)

ARTYKUŁ

„Biskup robotników”. Herbert Bednorz (1908–1989)

OKRES HISTORYCZNY

(1948-1956) Stalinizm w Polsce (1956-1970) Od Października do Grudnia (1970-1980) Od Gdańska do Gdańska (1980-1990) Epoka Solidarności

Autor: DANIEL SZLACHTA 05.11.2026

Kształcił się przed wojną na uniwersytetach w Belgii i we Francji, obronił dwa doktoraty. Brał udział we wszystkich sesjach Soboru Watykańskiego II.

Więziony, wygnany z terenu swej diecezji przez komunistyczną władzę, pozostał nieprzejednanym duszpasterzem i obrońcą krzywdzonych, pozbawionych głosu, najsłabszych. Szczególną troską duszpasterską otaczał rodzinę i ludzi pracy.

Herbert Bednorz urodził się 22 września 1908 r. w Gliwicach w rodzinie Józefa i Anny z domu Ruda. Ojciec pracował jako ślusarz w Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego. Brał udział w Powstaniach Śląskich, za co spotykały go represje i z tego powodu w 1922 r. rodzina przeniosła się do Katowic.

W czerwcu 1927 r. Herbert zdał egzamin dojrzałości w Państwowym Męskim Gimnazjum Klasycznym w Katowicach i wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Podjął też studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Pod wpływem ks. prof. Konstantego Michalskiego CM, który był wówczas rektorem UJ, zainteresował się naukami społecznymi. Święcenia prezbiteratu Herbert Bednorz otrzymał 26 czerwca 1932 r. w Katowicach z rąk bp. Stanisława Adamskiego.

Droga do sakry biskupiej

Jako neoprezbiter ks. Herbert Bednorz został wikariuszem w parafii św. Barbary w Królewskiej Hucie (ob. Chorzów), gdzie proboszczem był późniejszy biskup polowy Wojska Polskiego ks. Józef Gawlina. Dostrzegł on w młodym kapłanie wyjątkowe uzdolnienia i zarekomendował bp. Adamskiemu wysłanie ks. Bednorza na studia specjalistyczne.

W 1933 r. ks. Herbert Bednorz został skierowany na Wydział Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu w Lowanium w Belgii. Po roku przeniósł się na Wydział Nauk Społecznych, Ekonomicznych i Politycznych Uniwersytetu Katolickiego w Paryżu. Tam 10 stycznia 1936 r. obronił pracę doktorską poświęconą doktrynie społecznej i gospodarczej Lutra i Kalwina, promotorem był ks. Gustave Desbuquois SJ.

Po powrocie ze studiów ks. Bednorz został przez bp. Adamskiego mianowany sekretarzem generalnym Katolickiego

> Stowarzyszenia Młodzieży.

Rok później ukończył także studia na Wydziale Prawa Kanonicznego, uzyskując drugi doktorat na podstawie pracy poświęconej konkordatowi polskiemu z 1925 r., regulującemu stosunki niepodległego państwa ze Stolicą Apostolską. Dysertację przygotował pod kierunkiem ks. prof. Antoine'a Villiena. W czasie studiów ks. Bednorz pełnił posługę duszpasterską wśród Polonii w Paryżu oraz na południu Francji.

Po powrocie ze studiów 1 lipca 1937 r. ks. Bednorz został przez bp. Adamskiego mianowany sekretarzem generalnym Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży. W październiku 1937 r. został substytutem (zastępującym proboszcza) parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Brzezinach Śląskich. Tam zastał go wybuch II wojny światowej.

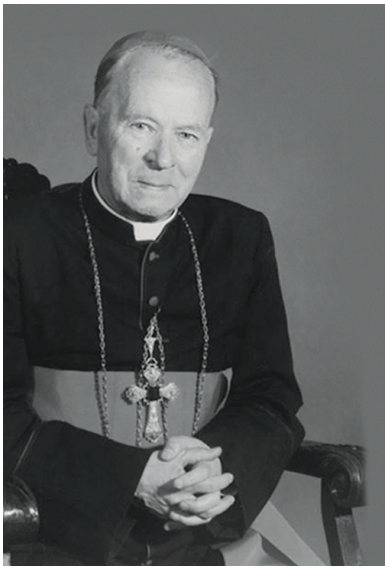
W okresie okupacji był gorliwym duszpasterzem, niósł pomoc rodzinom, których bliskich Niemcy wywieźli do obozów koncentracyjnych lub na roboty. Od końca 1940 r. uczestniczył w kursie zarządzania sprawami gospodarczymi i finansowymi diecezji zorganizowanym we Wrocławiu. Po jego ukończeniu został powołany do Rady Administracyjnej diecezji katowickiej, która miała stosunkowo duże znaczenie w kształtowaniu polityki kościelnej wobec okupanta hitlerowskiego. Biskupi katowiccy przebywali w tym czasie na wygnaniu.

> Biskup Adamski z racji podeszłego wieku i ciężkiej choroby zwrócił się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o ustanowienie biskupa koadiutora. Papież Pius XII mianował nim dnia 4 maja 1950 r. ks. dr. Bednorza (stolica tytularna Bulla Regia, obecnie Tunezja).

W marcu 1946 r. ks. Bednorz objął stanowisko kierownika referatu duszpasterskiego w Kurii Diecezjalnej w Katowicach. Sprawował je do 1964 r. z wyjątkiem lat 1952–1956, kiedy przebywał na wygnaniu. Ponadto w grudniu 1947 r. został mianowany cenzorem książek. Na prośbę ks. prof. Aleksego Klawka, ówczesnego dziekana Wydziału Teologicznego UJ ks. Bednorz podjął od roku akademickiego 1949/1950 wykłady z teologii pastoralnej.

Biskup Adamski z racji podeszłego wieku i ciężkiej choroby zwrócił się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o

ustanowienie biskupa koadiutora. Papież Pius XII mianował nim dnia 4 maja 1950 r. ks. dr. Bednorza (stolica tytularna Bulla Regia, obecnie Tunezja). Sakra biskupia miała miejsce 24 grudnia 1950 r. w Katowicach. Konsekratorami byli biskupi: Stanisław Adamski, Teodor Kubina i Juliusz Bieniek. Jako motto posługi nowy biskup przyjął słowa z Ewangelii św. Łukasza: „*Pax hominibus bonae voluntatis*" (Pokój ludziom dobrej woli).

Biskup Herbert Bednorz (fot. alchetron.com)

Polscy księża u Pawła VI, na lewo od papieża bp Herbert Bednorz, Watykan, prawdopodobnie 1970 r. (fot. z zasobu IPN)

Piesza pielgrzymka mężczyzn w Piekarach Śląskich 27 V1973 r. – powitanie hierarchów: metropolity krakowskiego Karola Wojtyły i biskupa katowickiego Herberta Bednorza (fot. z zasobu IPN)

Duszpasterz na trudny czas

Posługa biskupia Herberta Bednorza przebiegała pod znakiem narastającego konfliktu państwo–Kościół, sztucznie podsycanego przez władze szczególnie w okresie stalinizmu. W 1952 r. usunięto naukę religii w 130 szkołach na terenie diecezji, zagwarantowaną na mocy tzw. porozumienia z 1950 r. Biskupi katowiccy z bp. Adamskim na czele skierowali wówczas apel do wiernych o stanowczą obronę prawa ich dzieci do katechizacji w szkole.

> Po nieudanych próbach złamania psychicznego został zwolniony z aresztu 1 grudnia 1952 r. z nakazem opuszczenia diecezji na 5 lat.

Skutkiem akcji zbierania podpisów pod petycją do władz było aresztowanie przez Urząd Bezpieczeństwa w Katowicach 4 listopada 1952 r. bp. Bednorza, który wziął na siebie całą odpowiedzialność za protest. Po nieudanych próbach złamania psychicznego został zwolniony z aresztu 1 grudnia 1952 r. z nakazem opuszczenia diecezji na 5 lat. Dekret wydała Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem

Gospodarczym.

Po krótkim pobycie w Krakowie bp Bednorz zamieszkał w klasztorze Sióstr Maryi w Poznaniu na Winiarach. Mimo wygnania utrzymywał kontakty z duchowieństwem diecezji katowickiej oraz kilkakrotnie przebywał potajemnie na jej terenie. Między innymi konsekrował ołtarz główny w kościele Matki Bożej Fatimskiej w Turzy Śląskiej, w nocy bez udziału wiernych. Był ostrożny, zmieniał często pokoje, obawiając się podsłuchu.

> Z racji swego ogromnego doświadczenia w duszpasterstwie robotników został wybrany na przewodniczącego Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ludzi Pracy.

Na mocy ustawy amnestyjnej z kwietnia 1956 r. rozpoczął starania o rehabilitację i 5 listopada wrócił do Katowic. Po powrocie z wygnania bp Bednorz objął faktycznie rządy w diecezji. Po ogłoszeniu przez papieża Jana XXIII przygotowań do Soboru Watykańskiego II został wybrany na konsultora w Komisjach ds. Laikatu i Środków Społecznego Przekazu, jednak z powodu odmowy wydania mu paszportu nie brał udziału w sesjach przygotowawczych. Uczestniczył natomiast we wszystkich sesjach soborowych, pełniąc jednocześnie funkcję rzecznika prasowego polskiej grupy uczestników. Po zakończeniu obrad wszedł w skład Posoborowej Komisji ds. Laikatu.

Dzięki staraniom bp. Bednorza w 1958 r. prymas kard. Stefan Wyszyński powołał Ogólnopolski Sekretariat Duszpasterstwa Głuchoniemych z siedzibą w Katowicach, a w 1968 r. – Krajową Centralę Duszpasterstwa Umysłowo Upośledzonych. Biskup Bednorz, z racji swego ogromnego doświadczenia w duszpasterstwie robotników został także wybrany na przewodniczącego Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ludzi Pracy.

Obrońca godności robotników

Jedną z inicjatyw bp. Bednorza na tym polu stał się wprowadzony przez niego w 1969 r. roczny staż pracy w kopalniach i innych zakładach pracy dla kleryków Śląskiego Seminarium Duchownego; jego celem było poznanie środowiska robotniczego przez przyszłych kapłanów. Tę praktykę odbywali śląscy klerycy jako jedyni w Polsce. Szczególną rolę w duszpasterstwie ludzi pracy bp. Bednorza odgrywało sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, która dzięki jego staraniom otrzymała tytuł „Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej” – 15 stycznia 1983 r. wezwanie zostało dopisane do Litanii Loretańskiej na terenie diecezji.

> Biskup Bednorz uczynił z corocznej pielgrzymki do Piekar Śląskich swego rodzaju instytucję o wyjątkowym znaczeniu i sile.

Biskup Bednorz uczynił z corocznej pielgrzymki do Piekar Śląskich swego rodzaju instytucję o wyjątkowym znaczeniu i sile. Odbywające się od 1947 r. pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców zostały zainicjowane m.in. przez pełniącego wówczas funkcję referenta duszpasterskiego ks. dr. Herberta Bednorza.

Ten ośrodek kultu maryjnego stał się z czasem miejscem, gdzie świat robotniczy za pośrednictwem swych duszpasterzy artykułował coraz wyraźniej swoje żądania religijne, społeczne, zawodowe, a także polityczne. W ich imieniu przemawiali w Piekarach: ks. kard. Karol Wojtyła, ks. prymas kard. Stefan Wyszyński, abp Bolesław Kominek, kard. Józef Glemp, kard. Franciszek Macharski i wielu innych. Ukoronowaniem tego rozdziału w pasterskim posługiwaniu bp. Bednorza była papieska pielgrzymka Jana Pawła II do Matki Boskiej Piekarskiej w 1983 r. Przemówienie papieskie do robotników na lotnisku na Muchowcu w Katowicach, zwane Ewangelią Pracy, należał do najważniejszych wystąpień papieskich w czasie jego pielgrzymki w 1983 r.

> Biskup Bednorz podczas przemówień wygłaszanych na pielgrzymkach majowych, zwanych także „pielgrzymkami świata pracy”, bronił godności człowieka, m.in. w aspekcie świętowania niedzieli. Powstało wówczas hasło „niedziela jest Boża i nasza”.

Biskup Bednorz podczas przemówień wygłaszanych na pielgrzymkach majowych, zwanych także „pielgrzymkami świata pracy”, bronił godności człowieka, m.in. w aspekcie świętowania niedzieli. Powstało wówczas hasło „niedziela jest Boża i nasza”. Sprzeciwiał się także tzw. czynom społecznym, propagandowym pracom wykonywanym nieodpłatnie, w dni wolne od pracy, głównie w niedziele.

Wypominał ówczesnym związkom zawodowym, że są wykorzystywane przez władze jako tuba propagandowa,

na co zwrócił uwagę podczas pielgrzymki w 1978 r.:

„W waszym imieniu wysuwam jedno życzenie: związki zawodowe niech się nie angażują więcej w popieranie obrzędowości świeckiej. To je blamuje i to hańbi. O wiele lepiej by związki zawodowe robiły, gdyby zadbały o wyżywienie narodu i o ulgę w ciężkich warunkach pracy wszystkich naszych robotników, zwłaszcza górników, wycieńczonych i wymęczonych pracą codzienną, a zwłaszcza niedzielną”.

Ordynariusz diecezji katowickiej

Po śmierci bp. Adamskiego bp Bednorz został jego następcą. Ingres do katowickiej katedry Chrystusa Króla odbył się 10 grudnia 1967 r. Po objęciu diecezji zwołał i pomyślnie przeprowadził I Synod Diecezji Katowickiej, który miał miejsce w latach 1972–1975. Owocem prac synodalnych są 22 uchwały, które zostały wydane w formie publikacji książkowej pod tytułem *Wiara, modlitwa i życie w kościele katowickim* (Katowice–Rzym 1976). Przyczynił się także do powstania „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”, których pierwszy numer ukazał się w 1968 r. Oprócz tego podjął z powodzeniem starania o przeniesienie Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego z Krakowa do Katowic – od 3 listopada 1980 r. mieści się ono w gmachu przy ul. Wita Stwosza.

Wspierał na gruncie kościelnym działalność różnych środowisk: akademickiego, harcerskiego, Klubów Inteligencji Katolickiej.

Z ogromnym zaangażowaniem podchodził do zagadnienia katechezy dorosłych, pielgrzymek do Piekar Śląskich, upowszechnienia tzw. wczesnej Pierwszej Komunii Świętej dzieci, rozwoju duszpasterstwa osiedlowego i stałej formacji kapłanów.

Oprócz tego wspierał na gruncie kościelnym działalność różnych środowisk: akademickiego, harcerskiego, Klubów Inteligencji Katolickiej. 16 grudnia 1982 r. „za wybitne zasługi w inicjowaniu i krzewieniu duszpasterstwa pracujących” otrzymał specjalną nagrodę Ośrodka Dokumentacji i Studiów Społecznych.

Biskup Herbert Bednorz podczas uroczystości odpustowych w święto Wniebowzięcia NMP w Piekarach Śląskich, 1979 r. (fot. sbc.org.pl)

W czasie stanu wojennego

Po wprowadzeniu stanu wojennego i internowaniu tysięcy związkowców z regionu biskup katowicki natychmiast rozpoczął starania o uwolnienie osób chorych i starszych. Odwiedził przebywających w szpitalach rannych górników. Dzięki jego interwencji uchylono decyzję internowania m.in. w stosunku do reżysera Kazimierza Kutza oraz rektorów Uniwersytetu Śląskiego: Ireny Bajerowej i Augusta Chełkowskiego.

Jeszcze rankiem 16 grudnia napisał do gen. Romana Paszkowskiego:

> „Apeluję do Pana, jako wojskowego, o ukrócenie brutalnych, niehumanitarnych, wręcz nieludzkich metod postępowania niewojskowych służb porządku publicznego w regionie katowickim”.

Wieczorem dotarła do biskupa informacja o pacyfikacji „Wujka”, natychmiast podjął wysiłki, by zapobiec dalszemu rozlewowi krwi. 17 grudnia spotkał się w Urzędzie Wojewódzkim z gen. Paszkowskim, który w międzyczasie został wojewodą katowickim. 18 grudnia bp Bednorz powołał specjalny zespół duszpasterski, który miał wspierać strajkujących w kopalniach „Piast” i „Ziemowit”. W Wigilię do strajkujących zjechał biskup pomocniczy w Katowicach Janusz Zimniak wraz z trzema miejscowymi księżmi. Na dole wszystkim strajkującym udzielił absolucji generalnej, ale jednocześnie zaznaczył, że gdy wyjadą na górę, mają w czasie najbliższej spowiedzi wyznać grzechy ciężkie, które w akcie absolucji zostały im odpuszczone. Nastroje wśród

górników były dobre, trzymali się mocno.

> „Nie mówiłem im, że muszą jechać do domów. Powiedziałem tylko, że to są nasze święta i powinni w tym czasie być ze swymi bliskimi, z żonami, dziećmi, ale rozumiem, dlaczego tu są. Kiedy opuszczali kopalnię, kilkunastu górników zdecydowało się wyjechać z nami. Reszta została na dole, wieczorem urządzili pod ziemią wieczerzę wigilijną”

– wspominał biskup po latach.

Do kurii docierały wszystkie informacje przekazywane przez księży proboszczów i różne środowiska społeczne o sytuacji na terenie diecezji. Rozmiary potrzeb pomocy rodzinom internowanych i osobom represjonowanym były tak duże, że bp Bednorz powołał 17 marca 1982 r. Biskupi Komitet Pomocy Uwięzionym i Internowanym z siedzibą przy kościele św. Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach. Rok później zmieniono jego nazwę na Biskupi Komitet Pomocy „Miłość i Sprawiedliwość Społeczna”. W jego działalność było zaangażowanych wielu duchownych i świeckich. Niósł on pomoc medyczną, prawną i materialną i obejmował ok. 3 tys. osób.

Obraz Matki Bożej Piekarskiej

Papież Jan Paweł II odprawia mszę św. na lotnisku w dzielnicy Muchowiec w Katowicach w czasie drugiej pielgrzymki do Polski; u stóp krzyża z kwiatów obraz Matki Bożej Piekarskiej, czerwiec 1983 r. (fot. z zasobu IPN)

* * *

W dniu 23 kwietnia 1983 r. bp Bednorz złożył na ręce Jana Pawła II rezygnację z urzędu biskupa katowickiego. Papież przyjął ją 9 grudnia 1983 r., a 3 czerwca 1985 r. mianował jego następcę, którym został ks. dr Damian Zimoń. Po przejściu na emeryturę bp Bednorz nie zaprzestał działalności duszpasterskiej, jednak rozwijająca się choroba nowotworowa żołądka zmusiła go do rezygnacji z wszelkiej aktywności. 25 lutego 1989 r. przyjął sakrament chorych. Zmarł 12 kwietnia 1989 r. w klinice przy ul. Francuskiej w Katowicach.

Uroczystości pogrzebowe odbyły się 15 kwietnia. Trumna z doczesnymi szczątkami „biskupa robotników” znalazła swe miejsce w krypcie katedry Chrystusa Króla. W pogrzebie wzięły udział liczne poczty sztandarowe zakładów pracy.

Papież Jan Paweł II nadesłał telegram, w którym pisał:

> „Biskup Senior Herbert Bednorz […] wpisał się głęboko w historię swojej diecezji, Śląska i Polski całej. Patriota i pasterz o bystrym umyśle i gorącym sercu. Surowy w wymaganiu od siebie i innych […]. Wybitny znawca katolickiej nauki społecznej bronił odważnie praw górnika, praw robotnika, praw człowieka […]. Z wdzięcznością myślę o latach naszej sąsiedzkiej współpracy w Metropolii, a przed oczyma mam ciągle żywy

obraz rzesz wiernego ludu śląskiego, który na zaproszenie swojego biskupa gromadził się w Piekarach wokół swej Niebieskiej Matki, z okazji dobroczynnej pielgrzymki mężczyzn i młodzieży męskiej”.

Tekst pochodzi z numeru nr 10/2024 „Biuletynu IPN”

COFNIJ SIĘ